

УДК 316.422

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Р. Гринько, д. е. н., професор

Львівський державний університет внутрішніх справ

Г. Невінська, аспірант

Львівський національний аграрний університет

© Р. Гринько, Г. Невінська, 2014

Гринько Р., Невінська Г. Соціалізація інноваційної діяльності: теоретико-методологічний аспект

Розкрито економічну сутність категорії "інноваційний розвиток". Виділено найбільш рельєфні відмінності у трактуванні інновацій окремими авторами. Наголошено на тому, що більшість авторів основним результатом інноваційного розвитку вважають технічний і дуже мало виділяють соціальний аспект цього процесу. Практично поодинокі автори акцентують на екологічних наслідках інновацій. Розкрито позитивні та можливі негативні наслідки інноваційного розвитку, сформульовано найбільш імовірну структуру інноваційного розвитку на перспективу. Запропоновано модель інноваційного розвитку соціалізованого типу. Одним зі стримувальних чинників інноваційного розвитку є економічна нерівність суспільства. Основним шляхом подолання економічної нерівності є стартова рівність особистостей та ринкові методи відтворення робочої сили.

Ключові слова: сутність інновацій, соціалізація інновацій, стартова рівність, подолання бідності, структурні зміни інновацій.

Tryn'ko R., Nevins'ka G. The socialization of innovative activity: the theoretical and methodology side

In the article the authors disclose the economic essence of the category of "innovative development". It is highlighted the most obvious differences in an interpretation of innovation by other authors. It is stressed on the fact that the vast majority of authors mean the main result of innovative development is the technical result. At the same time a few authors allocate the social side of this process. Only there are several authors who emphasize ecological consequences of innovations. It is revealed the positive and negative consequences of innovation development, formulated the most probable structure of innovation development in the future. It is proposed a model of innovative development of socialized type. The authors consider that one of the limiting factors of innovative development is the economic inequality of society. In according to the opinion of authors the main way to overcome economic inequality is a starting equality of individuals and market methods of reproduction of labor power.

Key words: essence of innovations, socialization of innovations, starting equality, overcoming of poverty, structural changes of innovations.

Гринько Р., Невинская Г. Социализация инновационной деятельности: теоретико-методологический аспект

Раскрыто экономическую сущность категории "инновационное развитие". Выделены наиболее рельефные отличия в трактовке инновации отдельными авторами. Указано, что преобладающее большинство авторов основным результатом инновационного развития считают технический и очень мало выделяют социальную сторону этого процесса. Практически единицы авторов акцентируют внимание на экологических последствиях инноваций. Раскрыты положительные и отрицательные последствия инновационного развития, сформулировано наиболее вероятную структуру инновационного развития на перспективу. Предложена модель инновационного развития социализированного типа. Одним из сдерживающих факторов инновационного развития является экономическое неравенство общества. Основным путем преодоления экономического неравенства можно считать стартовое равенство личностей и рыночные методы воспроизводства рабочей силы.

Ключевые слова: сущность инноваций, социализация инноваций, стартовое равенство, преодоление бедности, структурные изменения инноваций.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність як сфера суспільної діяльності людей має свої особливі властивості, оскільки в її результатах відображаються як конкретні матеріальні активи, так і результати у вигляді розмаїтих

нематеріальних активів. Помилково зводити інноваційну діяльність лише до одержання прибутку. На думку все більшої кількості авторів, інноваційна діяльність повинна орієнтуватися на технологічний аспект виробництва, економічний, соціальний та екологічний.

У світовій господарській системі формується парадигма розвитку та підвищення ефективності суспільного виробництва на основі використання знань та інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових публікацій та економічної інформації свідчить про те, що в Україні формування цілісної наукової школи з проблем інноваційного розвитку перебуває у початковій стадії, а окремі дослідження з цього питання не мають системного характеру, недостатньо підтримані державою. Про це свідчать часті зміни концепції вищої освіти, зволікання з прийняттям та імплементацією законодавчих актів, які регулюють наукову та інноваційну діяльність.

Основні недоліки інноваційної системи України за [9] можна звести до такого:

- відрив науки від господарської практики;
- відсутність механізмів оцінки ефективності державних науково-технічних програм;
- переважне фінансування організацій, а не пріоритетних напрямів наукової діяльності;
- спонтанне ініціювання інновацій;
- відсутність бізнес-планів;
- орієнтація на внутрішні джерела фінансування;
- контроль з реорганізацією інновацій у промисловому виробництві без участі економічних служб;
- недосконалість законодавчої бази в частині стимулювання інноваційної діяльності;
- відсутність інноваційної інфраструктури та механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок;
- недостатній розвиток малого та середнього інноваційного підприємництва.

Немає підстав заперечувати правомірність бодай одного стримувального чинника розвитку інноваційної системи. Водночас

належить зауважити, що, на жаль, належна увага не приділена соціальній складовій інноваційного розвитку.

Однією з вагомих перешкод на шляху оздоровлення економіки в країні є сировинна структура експорту. Розглядаючи довгострокові перспективи зростання, практично всі автори наголошують на необхідності задіяння науково-технічного потенціалу та інноваційного розвитку економіки й нарощування експорту продукції з високим рівнем доданої вартості.

Водночас у багатьох наукових публікаціях наголошено, що необхідною умовою інноваційного розвитку є стабілізація суспільства та його соціальна збалансованість. Наукові розробки з питань інноваційного розвитку, де в полі зору немає соціальної складової цього процесу, приречені на безперспективність.

І тут неможливо не погодитися з думкою З. Поповича, який зазначає, що “розірвати порочне коло деградації науково-технічного потенціалу та падіння кваліфікації робочої сили можна, лише розширивши інвестування у відтворення останньої, тобто в освіту і науку, в підготовку кадрів, у культуру і побутову сферу, в медичне та соціальне забезпечення” [4, с. 47].

Поява економічних систем, джерелом конкурентоспроможності яких стають не геополітичні, фінансові, енергетичні чи трудові ресурси, а плоди науки, освітньо-наукових та інтелектуальних знань, змінила пріоритети, коли підприємцям буде вигідніше не наймати додатково людей для роботи за мізерну платню на старих верстатах і машинах, а купувати нове – дороге, але продуктивніше обладнання, що вимагатиме вищої кваліфікації персоналу, проте підвищить продуктивність праці [4, с. 47].

Становлення інноваційної системи відбувається на національному рівні, хоча сам процес формування інноваційного продукту піддається глобалізаційним впливам, які мають як позитивні, так негативні наслідки.

Інноваційні процеси не залишилися поза увагою наукової громадськості. Цій тематиці присвячені численні наукові розвідки таких українських авторів, як О. Бородіна, В. Будкін, О. Васюренко, В. Гусев, М. Збуржинська, О. Коваленко, М. Макаров, С. Мочерний,

І. Пасічник, М. Пашута, Е. Савицький, Н. Сіренко, В. Трегобчук, О. Тивончук, В. Чебогарьова, М. Шарко, В. Юрчишин.

У своїх дослідженнях більшість науковців подає із власних позицій змістове трактування категорії “інновація”, висвітлюються галузеві особливості інноваційних процесів, чинники, які стримують інноваційний розвиток, недоліки в управлінні та його фінансуванні. Проте зазвичай інновації розглядають переважно з технократичного боку (новий виріб, нова технологія) і недостатньо, на наш погляд, уваги приділено соціальному аспекту інноваційної діяльності. У цій статті інновації буде розглянуто з позиції їх соціальної функції.

Завдання дослідження. Наше завдання – дослідження соціальної складової інноваційних процесів, вплив інновацій на формування інтелектуального капіталу. Одним із векторів соціалізації економіки автори вважають подолання майнової нерівності українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. За результатами оцінки розвитку інноваційних процесів в Україні важко дійти однозначного висновку. За даними Статистичного щорічника України за 2012 рік, обсяги наукових і науково-дослідних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств) мали останніми роками позитивну тенденцію, й у 2012 році проти 2000 року в загальному обсязі зросли із 1978,4 до 11252,7 млн грн.

Вважаємо, що спостерігається і позитивна структурна динаміка в обсягах наукових і науково-технічних робіт. Якщо у 2010 р. питома вага фундаментальних досліджень у загальному обсязі досліджень становила 13,5%, то вже у 2012 р. – 23,3%, тоді як питома вага прикладних досліджень за відповідний період скоротилася з 22,1 до 18,3%.

Загальний обсяг наукових і науково-дослідних робіт за 2000-2012 рр. зріс у 5,7 раза, фундаментальних – у 9,8 раза, прикладних – у 7,7 раза [8, с. 311].

Водночас занепокоєння викликають тенденції кількості наукових працівників наукових організацій. У 2012 р. їх кількість порівняно з 1990 р. становила лише 26,3%. Позитивним фактом треба визнати те, що останніми роками дещо поліпшилася вікова структура наукових кадрів. Серед докторів

наук питома вага у віці до 40 років із 2,3% у 2000 р. зросла до 5,2% у 2012 р., серед кандидатів – відповідно із 18,9% до 36,3%.

Ми вбачаємо позитивну тенденцію і в джерелах фінансування інноваційної діяльності. Якщо у 2007 р. за рахунок іноземних держав інноваційні процеси фінансувалися на 3%, то вже у 2012 р. – на 8,7% [8, с. 315].

Огляд наукових джерел з інноваційної проблематики дає змогу сформулювати певні закономірності й основні тенденції інноваційної діяльності, які зводяться до такого:

- “посилення залежності виробництва товарів і послуг від наукових знань і технологій;
- збільшення кількості виробників нових знань;
- зростання залежності інноваційної динаміки від успішної взаємодії між науковими установами та підприємницьким сектором;
- розвиток взаємодії й співробітництва між фірмами;
- поширення нових технологій, що передбачає, крім купівлі нового обладнання, організаційні зміни в системі менеджменту” [9, с. 26].

В Україні інноваційна діяльність здійснюється на основі Закону України “Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 р. № 40-IV, де інновації трактовані так: “Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери” [5, с. 1].

Наведемо найпоширеніші підходи до інновацій в науковій літературі (див. табл.).

Наведені в таблиці трактування дають підстави для деяких узагальнень:

- по-перше, більшість авторів прояв інноваційності вбачають лише в нових (новій якості) виробках і продуктах;
- по-друге, сутність інновації трактується як процес об’єднання двох потенціалів – наукових знань та інтелектуальних ресурсів;

– по-третє, на нашу думку, в окремих визначеннях мало місця відводиться інноваційним послугам;

– по-четверте, недостатньо наголошено на соціальній складовій інноваційного процесу;

– по-п'яте, практично в усіх трактуваннях (за винятком академіка В. Трегобчука) відсутня екологічна складова в результатах інноваційної діяльності.

Для того щоб усвідомити необхідність соціалізації інноваційних процесів, доцільно розглянути у порівнянному аспекті як позитивні, так і негативні наслідки інноваційного розвитку та окреслити найближчу перспективу структурних змін в інноваційній моделі суспільного розвитку (рис. 1).

Таблиця

Найтипівіші трактування сутності інновацій

№ з/п	Автор	Джерело	Основний зміст
1	2	3	4
1	В. Будкін	Економіка України. – 2010. – № 6. – С. 67-78.	Інновації є складним економічним та організаційним процесом, який спирається на використання двох видів потенціалів – наукового, новітніх технологій і техніки, з одного боку, та інтелектуального, пов'язаного із здатністю менеджменту впроваджувати інновації на всіх стадіях виробничої та комерційної діяльності, – з другого.
2	О. Васюренко, І. Пасічник	Економіка України. – 2000. – № 2. – С. 23-28.	Під інноваційною діяльністю розуміють техніко-економічний процес, кінцевим результатом якого має бути конкретне нововведення у вигляді практично впровадженого нового та кращого (порівняно з існуючим) товару (роботи, послуги), нового або вдосконаленого технологічного процесу, застосованого у практичній діяльності.
3	В. Гусєв	Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 77-84.	Індикатором утвердження інноваційної моделі економічного розвитку стає масштабне відтворення на систематичній основі інноваційних процесів, а також за глибиною викликаних ними змін у всіх галузях економіки, але з переважанням їх генезису в її лідируючих, наукомістких галузях, які складають ядро передового технологічного укладу у структурі національної економіки.
4	М. Збуржинська	Економіка України. – 2002. – № 4. – С. 41-43.	Інноваційний розвиток передбачає безперервну розробку, освоєння виробництва і виведення на ринок нових видів продукції замість застарілих і неефективних, які знімаються з виробництва, що є безпосередньою формою впливу НТП на економічну систему.
5	С. Мочерний	Економічна енциклопедія. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 863 с.	Інноваційна активність – цілеспрямована діяльність суб'єктів підприємницької діяльності щодо конструювання, створення, освоєння й виробництва якісно нових видів техніки, предметів праці, об'єктів інтелектуальної власності (патентів, ліцензій та ін.), технологій, а також впровадження досконаліших форм організації праці й управління виробництвом.

ІННОВАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

6	Е. Савицький	Економіка АПК. – 2014. – № 4. – С. 77-82.	У загальному ж випадку інноваційний процес в АПК – це комплексний, керований процес, спрямований на створення, впровадження і використання принципово нової або модифікованої аграрної технології, що задовольняє конкретні потреби аграрних утворень і забезпечує останнім економічний, технічний або соціальний ефект.
---	--------------	---	--

Продовження табл.

1	2	3	4
7	В. Трегобчук	Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 4-12.	Інновації, або нововведення, означають розроблення та використання нових техніко-технологічних засобів, методів і способів оптимізації виробничої діяльності та випуск нових, якісніших товарів, що зрештою підвищує ефективність виробництва в будь-якій галузі та сфері економіки й життєвий рівень населення, поліпшує умови праці, економить виробничі ресурси, зменшує негативні соціальні та екологічні наслідки господарської діяльності тощо.
8	Л. Федулова, М. Пашута	Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35-47.	Інноваційна діяльність у сучасних умовах формування економіки знань являє собою систему взаємозв'язаних стадій загального інноваційного циклу розвитку виробництва, який починається із здобуття населенням країни певної суми знань у системі освіти і закінчується використанням матеріалізованих інноваційних результатів інтелектуального розвитку суспільства у секторах економіки.
9	В. Чеботарьов	Економіка України. – 2003. – № 4. – С. 55-60.	Зміст економічної складової інноваційної політики полягає в аналізі поточного та формуванні перспективного сукупного попиту на нові та новітні технології; у формуванні економічного механізму регулювання інноваційної політики; в оцінці економічної ефективності інноваційної політики та її соціального ефекту.
10	М. Шарко	Економіка України. – 2005. – № 8. – С. 25-30.	У світовій господарській системі формується нова парадигма зростання ефективності суспільного виробництва на базі використання знань та інновацій. Рушійною силою в інноваційному розвитку економіки є створення та ефективне використання національної інноваційної системи – економічного механізму, що ґрунтується на розробці та експлуатації нових знань, підприємницькому підході, інтеграції в зовнішні ринки й прискореному розвитку конкурентоспроможності країни та її регіонів.

Ми виділили найбільш рельєфні як позитивні, так і негативні наслідки

інноваційного розвитку. За скрупульознішого аналізу кількість як одних, так і інших могла

би бути значно розширена. Однак хочемо звернути увагу на те, що огляд численних наукових публікацій дає підстави для припущення, що в найближчій перспективі структура інновацій зміниться на користь сфери послуг. Для цього переконливою ілюстрацією можуть бути наукові узагальнення В. Рубана, О. Чубукової та В. Некрасова, які наголошують на новій

концепції інноваційної стратегії. Про неї вони пишуть так: “Передумовою цієї концепції була підготовлена всією світовою практикою теза про єдність і нерозривність духовного, інтелектуального, природного, фізичного, соціального, політичного й економічного середовищ буття людей та їхніх цільових прагнень” – [6, с. 15] (виділено нами – Р. Т., Г. Н.).

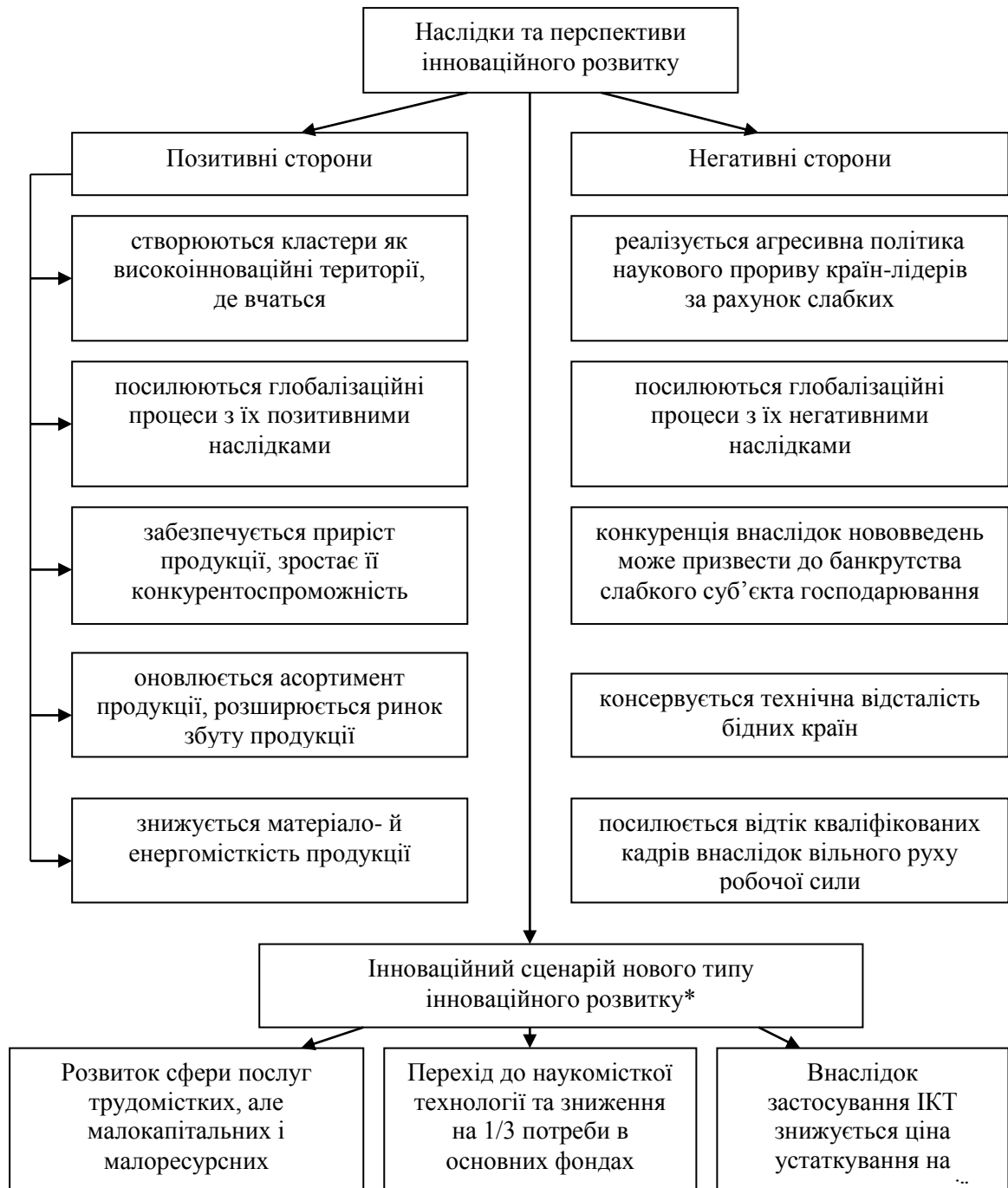

Рис. 1. Порівняльна оцінка та перспективи інноваційного розвитку**.

* За версією Л. Федулової (Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 28.)

** Джерело: власні узагальнення авторів.

На основі джерела [6] ми сконструювали модель соціоекономічного інноваційного розвитку (рис. 2). Науковці В. Рубан, О. Чубукова та В. Некрасов так трактують окремі складові буття людей: “віра як прагнення до абсолютної істини; наука як прагнення до відносної істини; політика й економіка як прагнення до влади та багатства; мораль і

етика як прагнення до добра і чеснот; естетика як прагнення до прекрасного” [6, с. 15].

Вважаємо, що запропонована нами інноваційна модель розвитку на соціалізованих засадах є передумовою зміни структури інновацій на користь сфери послуг.

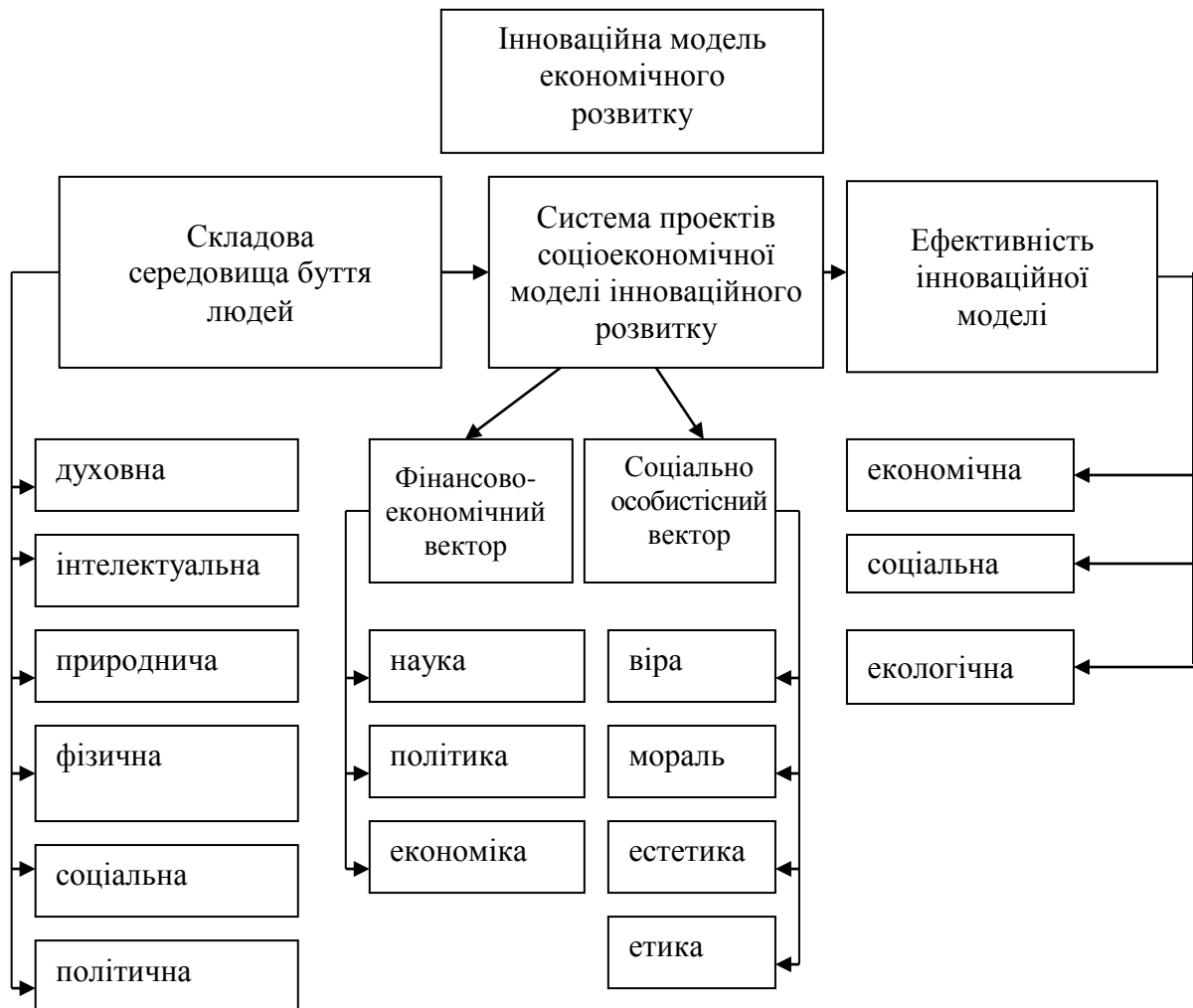

Рис. 2. Соціоекономічна модель інноваційного розвитку*.

*Складено авторами на основі узагальнення джерела [6].

Одним із негативних наслідків інноваційних процесів є посилення соціальної нерівності людства. З цієї причини О. Бородіна пише: “Людські втрати (індивідуальні і колективні), зумовлені ринковими змінами, не можуть бути оцінені в класичному ринковому розумінні та вимагають оригінальних інноваційних

рішень для їх подолання. Саме це спричинило розробку нових концептуальних засад соціальних інновацій як багатогранної та специфічної діяльності в різних соціально-економічних вимірах” [1, с. 72-73].

“Посилення соціальної диференціації та нерівності перетворилося на найгострішу загальну проблему сучасного етапу

глобального капіталізму, яка справляє свій стримуючий вплив на світове економічне зростання. Якщо співвідношення доходів 5 найбагатших і 5 найбідніших країн у 1960 р. становило 30 : 1, то у 1990 р. – 60 : 1, а до 2000 р. збільшилося до 74 : 1. І ще одне порівняння: у 1960 р. доходи 20% найбагатшого населення світу перевищували доходи 20% найбіднішого у 30 разів, а на початку XXI ст. – уже у 82 рази. На жаль, не меншою частиною відзначається проблема соціального розшарування і нерівності в пострадянських державах” [7, с. 17].

На необхідності соціальної інновації, спрямованої на подолання економічної нерівності, наголошує Е. Лібанова. Вона зазначає, що “наслідком низького рівня життя часто стають хворобливість і невисокий рівень освіти, що, безперечно, знижує економічну активність відповідних груп населення, позначається на сукупному трудовому потенціалі країни, отже, спричиняє уповільнення темпів економічного зростання в цілому” [3, с. 5].

Стратегію подолання бідності А. Гальчинський бачить у такій послідовності: “Першочерговою турботою в цій стратегії має стати формування дієздатності мережі недержавних соціальних інституцій, поглиблення, як уже зазначалося, ринкового типу відтворення робочої сили, розширення на цій основі верств економічно активних і матеріально забезпечених людей, вільних від утриманських настроїв, які усвідомлюють неабияку відповідальність за власну долю, і відповідно здатних бути локомотивом економічного прогресу” [2, с. 33].

Напрошується абсолютно конкретний висновок: подолання бідності можливе лише через формування інноваційно активного населення. На підтвердження зазначеного можна навести висновок Е. Лібанової, що “всякий рівень освіти є більш ефективним запобіжником бідності, ніж матеріальна підтримка населення” [3, с. 17].

Соціальною інновацією в системі подолання бідності може бути принцип забезпечення соціальної справедливості, яку повинна гарантувати держава – рівність планів індивідумів на старості. Коректною соціальною політикою інноваційного типу може бути лише така, яка посилює позицію індивіда як на старті, так і у процесі змагальності. Ущемлення принципу змагальності в соціальній сфері є прямим обмеженням свободи особистості, її вільного розвитку [2, с. 30].

Висновки. Отож, інноваційна діяльність зводиться до процесу, кінцевим результатом якого має бути конкретне нововведення у вигляді практично впровадженого нового та кращого товару, нового або вдосконаленого технологічного процесу. Загальним недоліком у теоретичному обґрунтуванні сутності інноваційного процесу є недооцінка значущості розвитку сфери послуг та соціальної функції інновацій, яка реально трансформується у рівні життя населення (доходи, споживання), способі життя (зайнятість, забезпеченість об’єктами освіти, культури, мистецтва), здоров’ї і довголітті.

Сам інноваційний процес має як позитивні, так і негативні наслідки. Завданням науки є посилення функції перших та мінімізація других.

У найближчій перспективі передбачається зміна структури інноваційного продукту на користь сфери послуг, що супроводжуватиметься зниженням матеріаломісткості інноваційного продукту за одночасного зростання його трудомісткості з наступним зростанням трудової зайнятості населення, його доходів, внутрішнього попиту та розширення ринку, а відтак подолання бідності. Одним із чинників зниження асоціальності майнового розшарування населення повинен бути ринково-інноваційний тип відтворення робочої сили та формування дієздатності мережі недержавних соціальних інституцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Бородіна О. Соціальні інновації в системі сільського розвитку: концептуальні підходи / О. Бородіна // *Економіка України*. – 2010. – № 9. – С. 68-77.
2. Гальчинський А. Лібералізм – еволюційні трансформації / А. Гальчинський // *Економіка України*. – 2010. – № 6. – С. 23-34.
3. Лібанова Е. М. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність / Е. М. Лібанова // *Економіка України*. – 2014. – № 3. – С. 4-19.

4. Попович З. Економічне зростання і перспективи інноваційного розвитку / З. Попович // *Економіка України*. – 2004. – № 12. – С. 41-47.

5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15/print1382603425121932>.

6. Рубан В. Інноваційна модель стратегічного розвитку України: методологія і досвід / В. Рубан, О. Чубукова, В. Некрасов // *Економіка України*. – 2003. – № 6. – С. 14-19.

7. Рязанов В. Т. Економічна політика після кризи: чи стане вона знову кейнсіанською? / В. Т. Рязанов // *Економіка України*. – 2014. – № 5. – С. 4-27.

8. Ста
стистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 558 с.

9. Ша
рко М. Модель формування національної інноваційної системи України / М. Шарко // *Економіка України*. – 2005. – № 8. – С. 25-30.

